

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Niwczyk

pt.

Bezpieczeństwo morskich szlaków komunikacyjnych w rejonie Oceanu Indyjskiego w aspekcie UE i Republiki Indii

Wydział Dowodzenia i Operacji Morskich, Akademia Marynarki Wojennej, Gdynia 2016, s. 260.

Pierwsze lata drugiej dekady XXI wieku charakteryzuje między innymi wzrost liczby aktów piractwa. Osiągnął on poziom zagrażający systemowi globalnej wymiany handlowej. Obszarowo akty te zlokalizowane zostały w tradycyjnych dla procederu piractwa akwenach, ale znacząco zwiększyła się ich intensywność. Wymagało to podjęcia działań ukierunkowanych na zwalczanie zjawiska, zarówno przez państwa, jak i organizacje międzynarodowe. W subiektywnej opinii autora niniejszej recenzji, już te czynniki uzasadniają powód podjęcia takiego tematu, w ramach przygotowywanej dysertacji doktorskiej. Dysertacji mającej na celu ukazanie sposobów efektywnego przeciwdziałania zagrożeniu tworzonym poprzez akty piractwa.

Zasadność podjęcia tak ukierunkowanych badań zwiększa ocena ekonomicznych i – w mniejszym stopniu – politycznych konsekwencji gwałtownego wzrostu liczby aktów piractwa. Wymagało to i wymaga nadal podejścia kompleksowego do budowy systemu niwelującego poziom tego zagrożenia. System taki uwzględniać powinien:

- sposób oddziaływania społeczności międzynarodowej na źródła i przyczyny rozwoju piractwa, jako formy przestępczości morskiej;
- procedury wdrożenia gamy rozwiązań organizacyjnych i funkcjonalnych, pozwalających na skuteczną ochronę jednostek prowadzących żeglugę po zagrożonych akwenach;
- opracowanie i powszechne stosowanie regulacji prawnych, pozwalających na stosowanie efektywnych sankcji karnych wobec uprawiających ten proceder.

Musi on także funkcjonować w sposób nie naruszający zasad swobody żeglugi i wolności morza oraz nie może wpływać negatywnie na sposób wykorzystania szlaków żeglugowych.

To bowiem grozi określonymi konsekwencjami o charakterze ekonomicznym i politycznym, gdyż szlaki morskie to miejsce przewozu 97 % międzykontynentalnej wymiany handlowej, a dla wielu państw, w tym i mocarstw morskich, ważna determinanta kształtująca ich poziom bezpieczeństwa ekonomicznego.

Przedstawione uwarunkowania – w opinii recenzenta – dowodzą iż zasadnym jest podjęcie badań nad kształtowaniem bezpieczeństwa morskich szlaków żeglugowych, zwłaszcza w akwenach ważnych dla międzykontynentalnej wymiany handlowej. Oraz uwzględnienie, w prowadzonych działaniach, doświadczeń państw zaangażowanych w zwalczanie piractwa na akwenach ulokowania interesów narodowych. Zwłaszcza że dla tych państw bezpieczeństwo żeglugi na istotnych szlakach żeglugowych jest jednym z najważniejszych gwarantów bezpieczeństwa ekonomicznego. Dokonany przez Doktorantkę dobór tego państwa – Republiki Indii, zarówno w kontekście politycznym, ekonomicznym, budowy regionalnego kompleksu bezpieczeństwa morskiego, jest słuszny. Tak samo uzasadnione jest ukazanie sposobu zwalczania zjawiska piractwa przez Republikę Indii w kontekście działań podejmowanych przez Unię Europejską. Organizację zrzeszającą państwa zainteresowane bezpiecznym funkcjonowaniem morskich szlaków komunikacyjnych wokół południowych wybrzeży Eurazji. Pozwala to nie tylko na ocenę skuteczności, prowadzonych pod jej auspicjami, przedsięwzięć antypirackich, ale także ukazać „nowe” możliwości działania lub sfery kooperacji. Uważam, że tak sformułowany problem badawczy w pełni odpowiada wymogom prac naukowo-badawczych i dobrze, że został podjęty przez mgr Annę Niwczyk w dysertacji doktorskiej.

Analizując treść oraz formę zaprezentowanej przez Doktorantkę rozprawy skoncentruję się na następujących kwestiach:

- a) Strukturze pracy;
- b) Problemie badawczym;
- c) Hipotezie;
- d) Metodach i technikach badawczych;
- e) Literaturze przedmiotu i sposobie jej wykorzystania;
- f) Stylu narracji i stronie edytorskiej rozprawy.

Struktura pracy

Przedstawiona do oceny rozprawa składa się ze Wstępu, czterech rozdziałów merytorycznych, Zakończenia, spisów rysunków, tabel i schematów oraz Wykazu Skrótów.

Struktura pracy jest poprawna, zawiera dwie części, z których jedną – generalnie – można uznać za część teoretyczną, drugą za empiryczną. Rozdział I (*Istota współczesnego piractwa*) stanowi – skromnie objętościowo – wprowadzenie w tematykę i rozdział prezentujący istotę piractwa w XXI wieku. Nie jest to rozdział stricte teoretyczny, gdyż jego treści zawierają także dane statystyczne, opis obszarów morskich objętych tym rodzajem działalności przestępczej oraz prezentacje form działalności pirackiej. Można, w odniesieniu do tego rozdziału, zarzucić Annie Niwczyk, że praktycznie nie dokonała szerokiej analizy piractwa jako zjawiska i nie umiejscowiła go w gamie działań przestępczych, prowadzonych na akwenach morskich. Podobną uwagę można odnieść do samej kwestii definiowania piractwa w prawie międzynarodowym i prawodawstwie wybranych państw. Wydaje mi się, że poszerzenie niniejszej dysertacji o te kwestie rozbudowałyby pracę, ale nie wniosłoby nic nowego do rozważań Autorki. Zasadnym jednak byłoby wprowadzenie w tematykę, na przykład poprzez ukazanie dorobku prawnego, komentarza do zapisów prawa morza – głównie w celu pokazania, że Doktorantka posiada wiedzę i zna dorobek naukowy zarówno w obszarze teoretycznym tematyki niniejszej dysertacji, jak i ramach prawnych, definiujących piractwo i sposoby jego zwalczania. Analiza treści kolejnych rozdziałów pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, że mgr Anna Niwczyk posiada olbrzymią wiedzę z tego zakresu. Nie zmienia to jednak faktu, że po lekturze rozdziału I czytelnik nie będąc znawcą problematyki, nie będzie w pełni się orientował w meandrach zjawiska piractwa i form jego zwalczania w polityce państw.

Zastanawiający jest także układ tematyczny poruszany w podrozdziale 1.2. Wiodącym dla tego podrozdziału problemem cząstkowym jest próba prezentacji źródeł współczesnego piractwa somalijskiego. Nie mam zastrzeżeń ani do zasadności takiego podejścia, ani do sposobu prezentacji. Jest szeroki, obejmuje okres od lat 60 XX wieku i został stosunkowo obszernie przedstawiony (23 strony dysertacji). Natomiast jego kontynuacją są kolejne części dysertacji (1.2.2 i 1.2.3.) liczące 5 i 4 strony, poświęcone zjawisku piractwa na akwenach Azji Południowo-Wschodniej i Zatoki Gwinejskiej. Dla przejrzystości toku narracji zasadnym byłoby zaprezentowanie zjawiska piractwa w XXI wieku, także poprzez ukazanie specyfiki działań pirackich na wybranych akwenach i na tym tle ukazanie uwarunkowań kreujących zjawisko piractwa na wodach Zatoki Adeńskiej. Taki układ pozwoliłby na uwypuklenie treści części 1.2.4. Części bardzo dobrze opracowanej, zawierające dane statystycznej i konkluzje własne Autorki. Natomiast zaproponowany przez mgr Niwczyk układ rozdziału powoduje u czytelnika niepotrzebne wrażenie, że treści części 1.2.1, 1.2.2 i 1.2.3. w niewielkim stopniu

zostały wykorzystane do opracowania części 1.2.4 oraz podrozdziałów 1.3. i 1.4., będących merytorycznie, najistotniejszymi fragmentami rozdziału I.

Zgłaszając powyższą uwagę, podkreślam że podrozdział 1.3. oceniam wysoko. Zawiera on pełny i głęboki opis metod działań pirackich, czynników decydujących o powodzeniu aktu piractwa, wzbogacony o kontekst uwzględniający rodzaj jednostki i miejsca jej przebywania. Opis ten jest oparty na szerokim materiale badawczym i kończy się ciekawymi konkluzjami Doktorantki. Podobną ocenę wystawiam analizom zaprezentowanym w podrozdziale 1.4., które odnoszą się do kwestii finansowania zjawiska piractwa.

Rozdział II (*UE wobec zagrożenia piractwem morskim na trasach żeglugowych na Oceanie Indyjskim*) składa się z dwóch części. W pierwszej Doktorantka szeroko i kompetentnie omówiła międzynarodowe regulacje dotyczące piractwa i sposobów jego zwalczania. Sposób prezentacji tego problemu ogranicza do minimum zarzut formułowany w odniesieniu do części 1.1. dysertacji, chociaż czym jest piractwo czytelnik dowiaduje się dopiero na stronach 81-82. Tym niemniej muszę sformułować inny – drobny – zarzut, zwłaszcza w kontekście budowy rozdziału III. Autorka nie wyjaśniła dlaczego omawia wyłącznie akty prawa międzynarodowego, Dyrektywy IMO, nie odnosząc się do regulacji EMSA czy Komisji Europejskiej. Zasadnym byłoby omówienie w jaki sposób i z jakich powodów UE implementuje te rozwiązania, ograniczając do niezbędnego minimum tworzenie własnych regulacji.

Część druga tego rozdziału to prezentacja działań, ukierunkowanych na zwalczanie piractwa, prowadzonych przez Unię Europejską. Dokonany w sposób kompetentny, prezentujący zarówno ramy prawne operacji, strukturę organizacyjną sił oraz sposób działania na wybranych akwenach. Sposób prezentacji problemu cząstkowego jest wręcz wzorcowy. Jedyna uwaga merytoryczna, jaką zgłaszam do tej części dysertacji dotyczy Rys. 5. Mgr Niwczyk prezentuje mapę z liczbą procesów dotyczących piractwa w roku 2015 w wybranych państwach globu. Aż prosi się o zestawienie efektywności działań sądów – zestawienie ilości skazanych z ilością procesów. Częściowo kwestię tę podnosi na s. 113, ale w sposób nie do końca jednoznaczny.

Rozdział III dysertacji (*Republika Indii wobec zagrożenia piractwem morskim tras żeglugowych UE - Daleki Wschód*) został skonstruowany w sposób analogiczny jak rozdział II. Jest to rozwiązanie zasadne, chociaż Doktorantka wzbogaca ten rozdział o analizę interesów morskich Indii oraz ocenę indyjskiego potencjału gospodarczo-politycznego. Znów muszę podkreślić niesymetryczność konstrukcji obydwu rozdziałów, chociaż nie jest to zarzut „dużego kalibru”. Ale dzięki tym opisom czytelnik dowiaduje się z jakich względów Indie

dążą do niwelowania zagrożeń bezpieczeństwa żeglugi na konkretnych szlakach komunikacyjnych. Natomiast dlaczego UE angażuje się w ich ochronę i zwalczanie piractwa już nie. Tym niemniej, jego ocena merytoryczna jest wysoka. Autorka dogłębnie przeanalizowała indyjską koncepcję zapewnienia bezpieczeństwa na akwenach morskich i zaprezentowała sposób jej realizacji. Opis ten nie tylko zawiera autorskie oceny mgr Niwczyk, ale został skonstruowany w układzie chronologiczno-przedmiotowym, co pozwoliło na ukazanie hinduskiej polityki antypirackiej w szerokim kontekście.

Rozdział IV (*Koncepcje zapewnienia bezpieczeństwa w regionie Oceanu Indyjskiego*) stanowi zwięźczone analizy mgr Niwczyk. Wynika to zarówno z przyjętej hipotezy, jak i treści ostatniego z wskazanych hipotez cząstkowych. Spełnia w pełni tę rolę. Ukazuje sposób podejścia do zwalczania zjawiska piractwa w polityce UE i Indii. Autorka ukazuje zakres działań, prowadzonych samodzielnie przez Republikę Indii, próby podjęcia kooperacji z państwami regionu, podkreślając także uwarunkowania polityczno-gospodarcze. Doktorantka omawia także sposób korelacji procesów rozwoju sił okrętowych, rozbudowy systemu bazowania i patrolowania w kontekście analizy skali zagrożenia oraz budowanych sojuszy. Ta część dysertacji może być swoistym „przewodnikiem” dla polityki UE, zmierzającej na zwalczanie piractwa na wybranych akwenach morskich oraz wykorzystania sieci powiązań polityczno-gospodarczych do skutecznego zwalczania tego zjawiska.

Ocenianą pracę wieńczy *Zakończenie*, będące udanym podsumowaniem wyników badań.

Podsumowując, pomimo kilku – krytycznych w określonych obszarach prezentowanej dysertacji – uwag stwierdzam, że układ pracy i treści zawarte w czterech rozdziałach pozwalają na weryfikację hipotezy roboczej, prezentację wniosków końcowych, a tym samym, osiągnięcie zamierzonego celu badawczego. Praca stanowi swoiste *novum* dla podjętej tematyki, jest udaną próbą prezentacji istniejących rozwiązań, rozbudowanym o oceny efektywności stosowanych rozwiązań oraz analizę możliwości adaptacji poszczególnych rozwiązań w polityce UE. Uważam ją za wartościowe opracowanie o znaczącej wartości naukowej.

Problem badawczy

Określony na stronie 7 główny problem badawczy w *jakim stopniu sytuacja geopolityczna Somalii oraz rozwój piractwa morskiego w regionie Rogu Afryki wpłynęły na*

bezpieczeństwo morskich tras żeglugowych między UE a państwami Dalekiego Wschodu ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Indii i Oceanu Indyjskiego jest wart podjęcia.

Sformułowany w ten sposób przez Doktorantkę problem badawczy ma charakter złożony i wymagający znakomitej orientacji zarówno w kwestiach prawnych (prawo morza), politycznych, gospodarczych i stricte wojskowych. Stąd też niezwykle istotnym było jego uszczegółowienie w postaci szczegółowych problemów badawczych. Pozytywnie ustosunkowuję się do – spełniających tę rolę – pytań badawczych (s. 7) podkreślić muszę, że Autorka w treści dysertacji często wychodzi poza zakres określony pytaniami, a w odniesieniu do pytania nr 4, prezentuje ogólnikowe analizy. Kolejność pytań badawczych, zwłaszcza w kontekście problemu badawczego, utrudnia pełną prezentację poruszanych problemów i wniosków, chociaż Doktorantka radzi sobie z tym problemem.

Mgr Niwczyk stwierdza (s.7) iż *zakres tematyczny pytań [badawczych – przyp. PM] stał się podstawą do sformułowania tematu rozprawy*. Niestety tytuł jest sformułowany niezbyt jednoznacznie - *Bezpieczeństwo morskich szlaków komunikacyjnych w rejonie Oceanu Indyjskiego w aspekcie UE i Republiki Indii*. Pytanie o jaki aspekt chodzi Autorce? Leksykalnie „Aspekt” to *punkt widzenia, z którego coś się rozpatruje*, więc rozpatrywać należy tytułowy problem (*Bezpieczeństwo morskich szlaków komunikacyjnych w rejonie Oceanu Indyjskiego*) w **aspekcie** interesów, zagrożeń bezpieczeństwa, prowadzonej polityki, celów strategicznych...itp. *Unii Europejskiej i Republiki Indii*.

Cel badań i wynikające z niego cele szczegółowe (s. 7-8) są skonstruowane właściwie i nie budzą jakichkolwiek zastrzeżeń. Stwierdzam również, że przyjęta hipoteza robocza (s. 8) jest pełna i poprawnie sformułowana oraz właściwie powiązana zarówno z celem pracy, głównym problemem badawczym i problemami cząstkowymi (pytaniami badawczymi).

Metody i techniki badawcze

Zaproponowane i wykorzystywane przez Doktoranta metody i techniki badawcze są dobrane właściwie i poprawnie wykorzystywane w procesie badawczym. Nie mam zastrzeżeń ani do ich doboru, jak i sposobu wykorzystania w toku badań. Podkreślić należy umiejętne wykorzystanie analizy statystycznej i analizy porównawczej.

Literatura przedmiotu i sposób jej wykorzystania

Mgr Niwczyk jest niewątpliwie ekspertem w zakresie zjawiska piractwa na wodach okalających kontynent azjatycki. Dysponuje ponadprzeciętną wiedzą o sytuacji w regionie oraz źródłach opisujących zjawisko piractwa. Zna również języki, także regionalne, co ułatwia kwerendę materiałów. Nie dziwi więc, znaczne pod względem ilościowym i jakościowym, zestawienie materiałów, jakie zawiera Bibliografia. Jest to 18 najistotniejszych aktów prawnych, głównie z zakresu Międzynarodowego Prawa Morza, kilkadziesiąt raportów specjalistycznych i ekspertyz, 133 pozycje zwarte, 17 tomów czasopism oraz liczna netografia (89 pozycji). Materiały te zostały szeroko i poprawnie wykorzystane w trakcie prowadzonych badań, do sposobu ich wykorzystania nie mam najmniejszych zastrzeżeń. Jedynie wskazuję na brak w tym zestawieniu prac dr hab. Katarzyny Wardin z WDiOM AMW i dr Margot Stańczyk-Minkiewicz z INP UG, które zajmują się naukowo problemem somalijskim, a K. Wardin także zjawiskiem piractwa na wodach Zatoki Adeńskiej. Szkoda, że Autorka – mając prawo do samodzielnego doboru literatury przedmiotu – we Wstępie nie odniosła się do stanu badań nad tematyką dysertacji. Niwelowałyby to potencjalne zarzuty o niewykorzystanie dorobku konkretnego pracownika nauki. Ponadto, do działu „prace zwarte” zaliczyła szereg analiz i raportów i ekspertyz. Nie jest to jakiś istotny błąd, ale wart uwypuklenia także w celu podkreślenia znaczącej i szerokiej kwerendy materiałów wykorzystanych w dysertacji.

Styl narracji i strona edytorska rozprawy

Mgr Niwczyk logicznie buduje sposób przekazu, tok narracji jest klarowny, przejrzysty i zrozumiały dla wyrobionego czytelnika. Konkluzje końcowe i wnioski cząstkowe prezentowane są jednoznacznie, wynikają wprost z przeprowadzanych analiz i nie budzą zastrzeżeń oraz nie prowokują do ewentualnych polemik. Dysertacja jest starannie przygotowana pod względem edycyjnym. Drobne uchybienia, przy znacznej objętości pracy, nie wpływają na jej wartość merytoryczną.

Odnosząc się do kwestii samego toku narracji muszę wskazać na dwa niezbyt szczęśliwie stosowane podejścia Doktorantki. Pierwsze odnosi się do sposobu prezentacji niektórych kwestii. Niejako *a priori* uznaje Ona iż czytelnik będzie posiadał wiedzę o zakresie tematycznym pracy. Wiedzę na poziomie zezwalającym na pominięcie – oczywistych w rozumieniu mgr Niwczyk – kwestii. Jak ma to miejsce w odniesieniu do

problematyki bezpieczeństwa żeglugi w działaniach EMSA. Kwestie te są obecne w treści dysertacji, ale podawane w sposób, jednoznacznie wskazujący, iż Autorka uznaje że jest to wiedza powszechna.

Uwaga druga dotyczy stosowania zwrotów o charakterze publicystycznym, ubarwiającym treść. Język naukowy jest językiem analitycznym, z zasady pozbawionym zabarwienia emocjonalnego. Rozumiem, że Autorka, będąc znaną publicystką, prezentującą zjawisko przestępczości na morzu niekiedy – w sposób naturalny – stosuje takie zwroty. Ich ilość wymaga wskazania tej cechy pracy. Szkodą, bo zwroty typu „Statystyki malezyjskiego centrum są alarmujące”, „[...] proceder ten staje się świetnie prosperującym biznesem”, „[...]bardzo głośną akcją...” (cyt. s. 50, 75, 193) obniża jej ocenę.

Zasadnym byłoby dokonanie innego podziału tabel, zawierających dużą liczbę informacji. Zwłaszcza Tabeli nr 10 – obejmuje ona 5 stron dysertacji. Raczej umieściłbym ją w Załącznikach a w to miejsce wkomponowałbym akapit z omówieniem, ale to subiektywna uwaga recenzenta. Natomiast – bezwzględnie – na każdej ze stron dołączyłbym wiersz opisujący tabelę (data prowadzenia działań morskich i wykaz sił okrętowych) oraz dzieliłbym tabelę poprzez wyodrębnienie konkretnych etapów operacji (dat ich rozpoczęcia).

Konkluzja

Recenzowana dysertacja doktorska stanowi istotną wartość w sytuacji deficytu dyskusji o formule ograniczenia zjawiska piractwa i dominacji opracowań na temat praktycznych form ochrony jednostek. Zwalczanie piractwa wymaga podejścia kompleksowego i udaną próbą ukazania takiego podejścia, wraz ze wskazaniem możliwości wykorzystania narodowych doświadczeń Republiki Indii przez Unię Europejską, jest oceniana dysertacja. Przedstawiając ocenę ogólną ocenianego opracowania podkreślić chciałbym rzetelność i solidność podejścia do pracy badawczej. Ta cecha pozwoliła na analizę faktów i prezentację rozwiązań, które stanowią autorski wkład mgr Anny Niwczyk w prezentowaną tematykę.

Mając na względzie poziom merytoryczny pracy, intelektualne zaangażowanie Autorki w jej przygotowanie, trafność i aktualność wyciąganych ocen, które znalazły rozwinięcie w Rozdziale IV i Zakończeniu stwierdzam iż teza doktorska mgr Anny Niwczyk odpowiada standardom i wymogom stawianym przez Ustawę o Stopniach i Tytułach Naukowych. Biorąc powyższe pod uwagę wnioskuję o dopuszczenie Doktorantki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

